

Interview

Identiteit: ‘dezelfde blijvend, jezelf worden’?

Harco Ploegman

‘Dezelfde blijvend, zichzelf worden’, zo omschrijft Pieter Vos, lector Morele Vorming van de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle, het vormen van identiteit. Vos geeft leiding aan een lectoraat (een groep onderzoekers) dat met name onderzoek doet naar waarden en normen in het onderwijs. Ook verzorgen ze trainingen, lezingen en symposia. Hierbij gaan ze uit van (christelijke) deugden.

De groep doet gevraagd en ongevraagd onderzoek naar verschillende ontwikkelingen in het onderwijs. Zo bereidt de groep momenteel een onderzoek voor naar de moraal van de gereformeerde jeugd. Op grond waarvan maken jongeren bepaalde keuzes in het leven?

Vos: “Er zijn momenteel veel veranderingen gaande. Daarom zijn we benieuwd naar wat ze met die veranderingen doen, wie er invloed op ze heeft en hoe hun leefwereld eruitziet. Er is wel vaak onderzoek gedaan naar gedragingen van gereformeerde jongeren, maar niet naar wat daaronder ligt.”

Dit soort onderzoeken moet scholen helpen bij identiteitsvorming. Vos en zijn groep krijgen met name vragen over de jeugdcultuur, over hoe je de gereformeerde identiteit kunt vormgeven op school en over toelatings- en aanstellingseisen.

Het onderzoek van Vos en zijn groep concentreert zich rond vragen over identiteit. Volgens Vos bestaat de identiteit van zowel een persoon als een instantie uit twee componenten: “Continuïteit en verandering, zijn en worden, stabiliteit en beweging.” Een definitie van identiteit zou volgens Vos kunnen zijn *‘dezelfde blijvend, zichzelf worden’*. “Daarin zie je beide componenten terugkomen. Mensen en instanties veranderen altijd in de loop van de tijd, maar blijven meestal tegelijk herkenbaar als wat ze waren. Op een gegeven moment zie je altijd ontwikkelingen.” In welke mate en op welke manier verandering en continuïteit samengaan verschilt volgens Vos ‘per situatie’.

In de gereformeerd-vrijgemaakte wereld wordt van oudsher altijd veel nadruk gelegd op identiteit. Volgens Vos is daarbij altijd te veel nadruk gelegd op het aspect van ‘dezelfde blijven’ en te weinig op het ‘zichzelf worden’. Dat leidt tot zelfgenoegzaamheid en behoudzucht. Vos helpt scholen en andere organisaties bij hun zoektocht naar hoe ze om moeten gaan met het aspect ‘zichzelf worden’. Vos omschrijft dat als: “De kaders zijn er nog en moeten ook blijven, maar de invulling verandert voortdurend. Identiteit is niet vanzelfsprekend.”

Om het werk als lector goed te doen moet je volgens Vos “goed kunnen nadenken, verstand hebben van onderzoek, leiding kunnen geven, inspirerend zijn en regelmatig met nieuwe ideeën kunnen komen.”

Bij het onderzoek is een van de belangrijkste uitgangspunten van Vos de zogeheten ‘deugdenethiek’. Vos: “Deze ethiek legt de nadruk op een deugdzame houding. Ik neem hierin mijn uitgangspunt omdat ik een term als ‘waarden en normen’ vrij vaag vind. Dat komt vooral

omdat waarden en normen weinig verbinding met een persoon hebben en deugden zeggen juist iets over karaktertrekken van personen.”

In het onderwijs gaat het uiteindelijk om het vormen van de persoonlijke attitude of houding. “Je wilt niet dat leerlingen de regels volgen omdat dat nu eenmaal de regels zijn. Je wilt ook niet dat ze een aantal waarden onderschrijven zonder dat hun gedrag daaraan beantwoordt. Je wilt dat ze die waarden en normen in hun eigen persoon integreren. Dat ze zelf ook echt zo zijn, dat ze betrouwbaar zijn, dat ze zélf verantwoordelijkheid nemen, verstandig, behulpzaam, moedig en rechtvaardig zijn. Dat zijn stuk voor stuk deugden.” Deze benadering doet veel meer een beroep op de zelfstandigheid van kinderen en jongeren dan een benadering waarin alle nadruk ligt op gehoorzamen aan regels en autoriteiten.

Vos erkent dat ook een begrip als ‘deugden’ gemengde reacties oproept. “Aan de ene kant heb je mensen bij wie het oubolligheid oproept en aan de andere kant heb je mensen die deugden associëren met te veel aandacht voor het eigen kunnen van de mens.” Waarom Vos dan toch een lans breekt voor de deugdenethiek is omdat ‘deze ethiek eeuwenlang het morele kader van de christelijke traditie heeft gevormd’. “Deugden stonden centraal in het christelijke denken tot aan de Reformatie en zijn ook daarna nooit verdwenen. Je hebt zelfs specifieke christelijke deugden: geloof, hoop en liefde. Paulus somt een heel rijtje deugden op in Galaten 5.” Vos benadrukt dat zijn aandacht voor deugden niet betekent dat hij de overtuiging loslaat dat de mens geneigd is tot het kwade. “Deugden worden je gegeven en zijn vrucht van de Geest.” Daarnaast hebben deugden volgens Vos alles te maken met het navolgen van Christus. “Als je Hem navolgt komt er wat radicaals in je leven. Bijvoorbeeld geweldloosheid, als christelijke deugd. Deze deugd is aan de orde in de oproep van Jezus om je vijand lief te hebben en je andere wang toe te keren als je geslagen wordt, een houding die vanuit redelijk oogpunt belachelijk is. Het ligt immers meer voor de hand om terug te slaan.”

Volgens Vos heeft die radicale navolging ook gevolgen voor je identiteit. “Het navolgen van Christus bevestigt niet alleen je identiteit, maar stelt ook je identiteit ter discussie. Jezus vraagt van je om je familie, vrienden, bezit en status los te laten.”

Het ‘worden van jezelf’ en het vinden van je identiteit in Christus heeft dus veel te maken met loslaten: loslaten van wat je hebt, maar ook loslaten van wie je bent of denkt te zijn. “Jezus roept op Hem te volgen en eigen patronen los te laten. In feite snijdt het in je eigen identiteit. Soms stuit het zelfs tegen de borst, kan het schokkend zijn en maakt het je leven onzeker. Het gaat heel ver en is radicaal.”

Om deze reden is Vos niet alleen maar blij met de sterke nadruk die er tegenwoordig vaak ligt op het gevoel er te mogen zijn voor God. “Ik vind dat het geloof tegenwoordig te vaak gepseudologiseerd en getherapeutiseerd wordt. Het draait te veel om het idee dat ‘je er mag zijn zoals je bent’. Het christelijk geloof brengt niet alleen rust en veiligheid, maar ook onrust en onveiligheid.”